

BERLİN SOKAKLARINDA BİR ANTI KAHRAMAN: FRANZ BIEBERKOPF

Elif AKTÜRK¹

Öz

Endüstri Devrimi ile birlikte başlayan modern şehir yapılanması; gerek ekonomik, gerek kültürel ve gerekse sosyal alanlardaki birçok gelişime olanak sağlamış, bireylerin yaşamını farklı biçimlere dönüştürerek onların tinsel ve sosyal yaşamlarında değişimler yaratmıştır. Ne var ki bu söz konusu değişim, olumlu yönde olmakla birlikte olumsuzlukları da beraberinde getirmiş, toplumun bireylerini yozlaşmaya, yabancılaşmaya, yalnızlığa ve mutsuzluğa itmiştir. Modern dünyanın yozlaştırdığı bireyi yazınsal yapıtlarda ise en iyi temsil eden kahraman türlerinden biri, şüphesiz anti kahramandır. Anti kahraman türünün yazınsal yapıtlarda kullanımı, modern ve postmodern edebiyatın ortaya çıkmasıyla birlikte yaygınlaşmıştır. Anti kahraman, kahraman figürünün aksine yazınsal yapıtlarda daha ziyade olumsuz özelliklerle donatılmış, bununla birlikte okuyucuda nefret ve sempati hislerini bir arada uyandırarak duygu karmaşasına neden olan kahraman türüdür. Bir anlamda modern dünyanın şekillendirdiği, yozlaşmış ve yolunu kaybetmiş insanı yazın dünyasında temsil eden anti kahraman, şüphesiz günümüz insanoğlunu en sahici şekliyle yansıtan yazınsal karakter türlerinden olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada ise, 20. yüzyıl Alman edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Alfred Döblin'in *Berlin-Alexander Meydanı* adlı romanındaki başkarakter Franz Bieberkopf'un, hapisneden çıktıktan sonra yaşama tutunmaya çalıştığı büyük şehrin çetrefilli sokaklarında hayatına bir "kahraman" olarak devam etmek isterken nasıl da bir anti kahramana dönüştüğü konuşturulmuştur. Söz konusu çalışmada yöntem olarak ise; metni içkin yöntemden yararlanılmıştır.

---

¹ Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Alman Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, elifakturk@sdu.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Döblin, Anti Kahraman, Büyük Şehir Sorunsalı, Metni İçkin Yöntem.

AN ANTI-HERO IN BERLIN STREETS: FRANZ BIEBERKOPF

Abstract

The structure of modern cities starting with the Industrial Revolution made possible the developments in economic, cultural and social fields by transforming the lives of individuals into different forms. It has created changes in their spiritual and social lives. However, besides its positive effects, the change in question brought a negative impact leading the members of the society to corruption, alienation, loneliness and unhappiness. One of the best representatives of the individual corrupted by the modern world in literary works is undoubtedly the anti-hero. The use of anti-hero in literary works has become widespread with the emergence of modern and postmodern literature. In contrast to the hero, the anti-hero is equipped with negative characteristics, causing the reader to face deep ambivalence towards hate and sympathy. In a sense, the anti-hero, representing the degenerated and deformed individual shaped by the modern world, is one of the literary characters who reflect the modern day human being in its most authentic form. The present paper aims to thematize the novel Berlin Alexanderplatz by Alfred Döblin, one of the most important writers of the twentieth-century German literature, and how its protagonist Franz Bieberkopf became an anti-hero when he wanted go on with his life as a “hero” in the challenging streets of the metropolitan city where he tried to hold on to life after his release from prison. The paper employs a text-based method.

Key Words: Döblin, Anti-hero, Metropolitan Challenges, Text-Based Method.

Giriş

Antik dönemden günümüze gelene değin şehir olgusu, heyecan uyandırıcı ve aynı zamanda da bireylerin yaşamlarında tuhafliklar yaratan bir görüngüyü temsil etmektedir. 19. yüzyılda büyük şehirlerin oluşmaya başladığı Almanya gibi ülkelerde yaşayan ve büyük şehir sorunlarını gözlemleme fırsatına sahip olan yazarlar, söz konusu olguya ilgi duymakla kalmamış, aynı zamanda büyük şehirleri ve beraberinde getirdiği sorunları yazınsal bir motif olarak yapıtlarında işlemişlerdir. Buna ek olarak söz konusu dönemde büyük şehir motifi ile 19. yüzyılda yazın dünyasında egemen olan roman türü arasında özellikle kayda değer bir bağ oluşmuştur. Bu durumun nedeni ise; büyük şehir görüngülerinin, en etkili, en gerçekçi ve en detaylı şekliyle roman türünde yansıtılabileceği düşüncesi olmuştur (Frenzel, 2008, s.654-663).

Özellikle 19. yüzyılın başından itibaren Endüstri devimiyle birlikte hızlı bir dönüşüm sürecine giren ve günümüzde de öngörülemeyen bir şekilde ilerlemeye devam eden büyük şehirleşme süreci, içinde yaşadığı bireylerin algısal koşullarında daha önce hiç görülmedik şekilde ortaya çıkan bir değişimden sorumludur. Söz konusu değişim, aynı zamanda toplumların kapitalizm ile yüzleşme sürecine girdiği bir döneme rastlamaktadır. Bu nedenle de büyük şehirlerin ve içinde yaşadığı bireylerin üzerindeki kapitalizm etkisi, kendini gerek kişisel, gerek sosyal ve gerekse iş yaşamında göstermektedir (Scherpe, 1988, s.140).

Modern şehir yapılanması; ekonomik, kültürel ve sosyal alanlardaki birçok gelişime olanak sağlamış, bireylerin yaşamını farklı biçimlere dönüştürerek onların tinsel ve sosyal yaşamlarında değişimler yaratmıştır. Ne var ki bu söz konusu değişim, olumlu yönde olmakla birlikte olumsuzlukları da beraberinde getirmiş, toplumun bireylerini yozlaşmaya, yabancılaşmaya, yalnızlığa ve mutsuzluğa itmiştir. İnsanların etik algıları değişmiş; sokaklar, büyük şehrin büyümesine kapılarak yaşamını sürdürmek için her türlü yola başvuran insanların üzerinde yürüdükleri mekânlara dönüşmüştür. Anti kahraman türü ise kimi yazınsal yapıtlarda, modern şehrin yozlaştırdığı insanı en çarpıcı şekilde yansıtan kahraman türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka deyişle anti kahraman türü, modern ve postmodern çağda yaşayan insanın yaşantılarının ve söz konusu yaşantıları sonucunda yozlaşmasının bir çeşit dışavurumunu temsil etmesi açısından günümüzde kaleme alınan yazınsal yapıtlarda oldukça tercih edilen bir karakterdir. Anti kahraman,

bir kahramanın taşıdığı güç, başarı, kabiliyet ve cesaret gibi birtakım yüce sıfatların² aksine özellikleri taşıyan³ bir kahraman türü olarak karşımıza çıkar. Anti kahramanlar, baş edilmesi ya da üstesinden gelinmesi gereken bir durumda beceriksizliklerinin yanı sıra şanssızlıklarının ve düşüncesiz davranışlarının bedeli olarak da öyküleri, yapıtlarda genellikle olumsuzluklarla son bulan kahramanlardır. Cuddon, *Literary Terms & Literary Theory* adlı sözlüğünde anti kahramanların Yunan Komedyalarına kadar giden köklü bir geçmişe sahip olduğunu belirtir. Anti kahraman türünün Avrupa edebiyatındaki ilk örneklerinden biri olarak ise Don Quixote yapıtını gösterir (Cuddon, 1992, s.42-43).

Anti kahramanlar, her zaman bilinçli bir şekilde kötü role bürünmeyi seçmezler. Zaman zaman ya içinde buldukları ortam onları birtakım kötülükler yapmaya zorlar, ya da çevresindeki insanlar tarafından maruz bırakıldığı birtakım yaşantılar, onu kendini koruması için kimi çetrefilli yollara saptırır. Anti kahraman, yazınsal yapıtlarda bir kahraman gibi dürüstlük, erdemlilik ve yücelik gibi karakter özelliklerine sahip değildir. Bununla birlikte o, kimi zaman olay örgüsü içinde bir kahraman içgüdüleriyle de hareket eder. Zaman zaman bir kahraman gibi iyi bir insan olma yolunda ilerler. Ne var ki bu yolda başarılı olamayarak tökezler. Tökezlemesi ve başarıya ulaşamaması ise, onu anti kahraman yapan en önemli etmenlerden biridir. Aslına bakılırsa anti kahramanın ne kötü, ne de iyi bir kişiliğe sahip olduğu söylenebilir. Tıpkı postmodern anlayıştaki kaotizmin egemenliği gibi anti kahraman yazınsal yapıtlarda, içinde hem iyi, hem de kötü olmak üzere birbirine zıt kimi kişilik özelliklerinin iç içe geçtiği bir karakter görüntüsü çizer.

Alfred Döblin (1878-1957)

Döblin, 1878 yılında bir terzinin çocuğu olarak Polonya'nın Stettin şehrinde dünyaya gelmiş, on yıl sonra ise ailesiyle birlikte Berlin'e göç etmiştir (Aytaç, 2012, s.130). Döblin'in çocukluğu sorunlu geçmiştir. Babası annesini terk edip Amerika'ya yerleşince anne, çocuklarını tek başına ve maddi sıkıntılar içinde büyütme zorunda kalmıştır. Döblin, henüz küçük bir çocukken büyük şehirde yüzleşme zorunda kaldığı maddi zorlukları "*Yoksullardan biri oluşum hiç aklımdan çıkmamıştır. Bu, benim bütün davranışımı belirlemiştir. İşte ben bu halka, bu millete*

---

² <https://www.merriam-webster.com/dictionary/hero> Erişim tarihi: 02.12.2018

³ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/antihero> Erişim tarihi: 02.12.2018

aitim, yani yoksullar milletine.” cümleleriyle ifade eder (Aytaç, 2012, s.131).

Kleist, Hölderlin, Nietzsche, İbsen, Schopenhauer, Dostoyevski, Björnson, Puccini ve Wagner, yazarın gerek yazınsal ve gerekse kişisel yaşamını etkileyen isimler arasındadır (Aytaç, 2012, s.132). Döblin, çok yönlü bir yazar olarak yazın dünyasına yönelmeden önce tabii bilimler ve tıpa ilgi duymuş, Darwin’i hayranlıkla okumuş, psikanaliz ve Freud’un öğretileriyle ilgilenmiştir (Aytaç, 2012, s.132). Kant ve Aristoteles okumaları yapmış, müzikle bağına hiç koparmamış, müziği manevi bir desteğin yanı sıra “biçim duygusu” na da ilham veren yüce bir kaynak olarak görmüştür (Aytaç, 2012, s.133).

Döblin, yaşamı boyunca politik ve sosyal faaliyetlerde de bulunmuş, uzunca bir süre SPD partisinde aktif bir üye olarak çalışmıştır. 1921 yılında birçok politik yazısı, *Neuer Rundschau*’da “Linke Poot” takma adıyla yayımlanmıştır (Aytaç, 2012, s.134). 1940 yılında Amerika’ya kaçan yazar, dine yönelerek Nazilere karşı savaşırken ölen matematikçi oğlunun acısını bir nebze de olsa dindirmeyi başarmıştır. Dine olan yönelişi, onu İsa’ya yakınlaştırmış ve böylelikle Asya kültürü ve Buda diniyle ilgilenmiştir. Söz konusu ilgisinin etkisiyle *Konfüçyüs’ün Konuşmaları’ndan Seçmeler* adlı yapıtını kaleme almıştır. Döblin, 1957’de Almanya’nın Emmendingen şehrinde vefat etmiştir (Aytaç, 2012, s.135).

Döblin’in yapıtlarını etkileyen en önemli unsurlar arasında onun yaşadığı devrin gerek sosyal ve gerekse politik sorunlarıyla ilgilenmesi ve ailevi sorunlarla geçen özel yaşamı sayılabilir. Yazar, Alman edebiyatına çoğunlukla nesir türünde yapıtlar kazandırmış, huzursuz ve tatminsiz bir yaşam sürmesinin etkilerini, yapıtlarına yansıtmıştır (Aytaç, 2012, s.130). Döblin’in romanlarının genel özelliklerinden bir diğeri; tek tek bireylerin yazgılarını değil, bir toplumu oluşturan bireyleri bir bütün olarak algılayıp o bütünü yaşantılarını ve yazgılarını da ele alıp yorumlayarak yapıtlarında yansıtmasıdır (Grundmann, 2001, s.447). Bu açıklamaya en uygun düşen yapıtlarından biri ise, kuşkusuz *Berlin Alexander Meydanı*’dır. Yapıt, modern büyük şehir yaşantısının yaşam telaşının, yaşamın her gün farklı nehirlerinden akıp giden keşmekeşinin tüm çıplaklığıyla ve gerçekçi bir şekilde ortaya konulması açısından o güne değin Alman edebiyatında kaleme alınan en önemli büyük şehir romanıdır. Döblin’in İkinci Dünya Savaşı öncesi edindiği dünyaca ününün ise, söz konusu yapıtına borçlu olduğu söylenebilir. Yaşamın gerçekliğinin tüm açıklığıyla yansıtılmasının monologlar, gazete

haberleri, farklı bireylerin deneyimleri ve yaşam öyküleri ile desteklendiği romanda büyük şehir sorunsalı, en çarpıcı şekliyle okurlara yansıtılmaktadır (Grundmann, 2001, s.447-448).

Modern yaşamın ve burjuva yaşantılarının konulaştırıldığı ve hicvedildiği *Die Ermordung einer Butterblume und andere Erzählungen* (1913) adlı öyküler, konusunu 18. yüzyıl Çin tarihinden alan ve roman kahramanı Wang-lun'un Döblin'in kişiliğinden izler taşıdığı romanı *Die drei Sprünge des Wang-lun* (1915), Doğu ve Batılı devletlerin Ural Savaşı'ndaki güç gösterisinin ve Batının kendisine yayılma alanları bulma çabalarının anlatılaştırıldığı *Berge, Meere und Giganten* (1924) romanı, "güç ile sevgi karşıtlığının" ele alındığı *Der Oberst und der Dichter oder das Menschliche Herz* (1946) adlı öyküsü ve insanların savaşa gereksinim duyma nedenlerinin ve kolektif suç kavramının İngiliz asker Edward Allison üzerinden irdelendiği ve yazarlık bilincinin sorgulandığı *Hamlet oder die lange Nacht nimmt ein Ende* (1956) adlı romanı, Döblin'in en önemli yazınsal yapıtları arasındadır (Aytaç, 2012, s.135-140).

Berlin Sokaklarında Bir Anti Kahraman: Franz Bieberkopf

Franz Biberkopf romanda, eskiden bir çimento fabrikasında işçi ve sonrasında ise mobilya hamalı olarak çalışmış, Tegel Cezaevi'nde bir süre yatmış ve oradan çıktıktan sonra Berlin'de yaşamına suçtan uzak ve iyi ve namuslu bir insan olarak devam etmek için kendine bir dünya kurmaya çalışan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Franz'ın cezaevine girmesinin nedeni; Ida adlı nişanlısının, başka bir adama âşık olması ve bu durumu gururuna yedirememenin yanı sıra terk edilme korkusuyla nişanlısının döverek ölümüne neden olmasıdır. Franz, yaşadığı bu zorlu deneyimin ardından hapisten çıkınca kendini yeniden Berlin sokaklarında bulur. Hapishane kapısının önünde öylece duran Franz için asıl zorlukların şimdi başlıyor olması gerçeği, romanda "*Tramvay durağında öylece duruyordu. Onun cezası şimdi başlıyordu.*" (Döblin, 2013, s.5) ifadeleriyle açıkça belirtilmektedir. Büyük kentin süslü ve karmaşık görüntüsü, onu henüz romanın başında sarsar. Öyle ki aklından cezaevine geri dönmeyi bile geçirir; fakat oraya geri dönemeyeceğinin bilincindedir. Hapisten çıktığı ilk an, bir roman kahramanı gibi güçlü ve cesur bir duruş sergilemek şöyle dursun, parmaklıklar ardında kendini çok daha güvende hissedeceği duygusuna kapılır. Şehrin karmaşası altında eziliyor, hangi yöne doğru gideceğini hiç mi hiç bilmiyordur:

Yanıdan otomobiller gelip geçiyordu. Korna sesleri. Gürültü. Evler, yapılar uzayıp gidiyordu. Sonsuza. Yapıların üzerinde damlar. Havada süzülen kuşlar gibi. Bakışlarını damlarda gezdirdi. Damlar kayıp aşağılara inmezdi. Evler dimdik duruyordu. Ben zavallı budala, ne yapacağım, nerede kalacağım? (Döblin, 2013, s.7)

Hapishane yaşamından önceki Berlin ile şimdiki artık bir değildir. Ne var ki Franz, her ne kadar büyük şehir yaşamından çekinse de, yaşama tutunma ve tekrar topluma karışma niyetindedir. Onun romanın henüz başlarında namuslu ve iyi bir insan olma yolunda ilerleme isteği, yazar tarafından romanın ara başlıklarından biri olan *“Eski kahramanların tümüyle boy ölçüşebilir.”* cümlesiyle açıklanır. Bir roman kahramanı misali ve *“bir kobra gibi güçlü, bir atletizm kulübünün yeniden üyesi”* (Döblin, 2013, s.94) nitelikleriyle Franz, kendini kısa sürede toparlayarak sahip olduğu enerji ve güçle yaşam döngüsünün içinde ayakta kalmayı başaracak izlenimi vermektedir. Sokaklarda kimi insanlarla karşılaşır, kimisiyle iş yapmak, kimisiyle dostluk kurmak amacıyla görüşüyordur. Yoksulluğun ve işsizliğin kol gezdiği Berlin’de Franz, para kazanmak için tanıştığı arkadaşlarıyla çeşitli işler yapmayı dener. Bir gün Otto Lüders adında biriyle tanışır. Lüders, Berlin gibi büyük bir şehirde tam on iki yıldır işsiz olarak yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. İki arkadaş, ayakkabı bağları satarak geçimlerini sağlamaya karar verir. Kapı kapı dolaşır ellerindeki ayakkabı bağlarını satmaya çalışırlar. Bir gün Franz’ın tek başına çalıştığı bir sırada çaldığı kapılardan birini dul bir kadın açar. Kadın Franz’a kahve ikram eder. Sonrasında ise aralarında bir takım cinsel münasebet geçer. Franz, kadının evinden çıkarken bütün ayakkabı bağlarını orada unuttur. Bunu, tesadüfen satış için gittiği kadından öğrenen Lüders ise, kadının evine Franz’dan gizli tekrar giderek ondan Franz’a gösterdiği cinsel ilginin aynısını kendisine göstermesini talep eder. Kadın ise Lüders’e Franz’ın unuttuğu ayakkabı bağlarını teslim eder; fakat kendisiyle birlikte olma talebini gerçi çevirir. Lüders, hem Franz’ın mallarını ondan habersiz kadının evinden almış, hem de birlikte olduğu kadınla kendisi de birlikte olmak istemiştir. Bu olayın üzerine bir gün her şeyden habersiz olan Franz ile Lüders bir meyhanede karşılaşır. Franz’ı gören Lüders, meyhaneyi o anda terk eder. Franz ise, onun bu davranışına anlam veremez. Şaşkınlık içindedir. Gururu kırılmış, insanlara karşı güveni sarsılmıştır. Oldukça üzgün bir halde şu cümleleri sarf eder:

... Franz oturmaya devam ediyor. Hiç konuşmadan. Dünyada neler oluyormuş! Sanki bacaklarımı kestiler. Dünyada olmamalı böyle şeyler! Böylesi gelmemişti başına. Ayağa kalkacak durumda değilim. Koşa koşa gitsin Lüders, onun

bacakları var, koşabilir. O alçağın teki, benim hayal bile edemeyeceğim türünden. (Döblin, 2013, s.110)

Franz, böylece Berlin'deki ilk darbesini Lüders'ten alır. Lüders'in kendisini aldattığını, sonraları kadının ona yazdığı mektup aracılığıyla anlar. Oysa daha birkaç gün önce Lüders'e namuslu bir yaşam sürmek ve parasını haklı yollardan ve dürüstçe kazanmak istediğini sarf etmiştir. Güveni öylesine sarsılır ki, yeniden dışarıda özgür olmayı değil, hapisanede kandırılmadığı, kuyusunun kazılmadığı bir dünyada yaşamayı istemektedir. Gücünü ve enerjisini yitirmiş olarak ve tıpkı bir korkak gibi insanlardan kaçmak istiyordur. Özgür kalmak ve toplum içine karışmak, onun ödülü değil, cezasıdır:

Ne yapmalıydı? İçiyor ve dudaklarını ısırıyor: Ceza buydu. Beni dışarı çıkardılar, ötekileri alıkoydular. Onlar cezaevinde patates topluyor, ben dışarıda tramvaya biniyorum. Lanet olsun, içeride yaşam ne güzeldi. (Döblin, 2013, s.111)

Hâlbuki Franz, işlediği korkunç cinayetten dolayı girdiği hapisaneden sonraki yaşantısında namuslu bir insan olmaya kendi kendine söz vermiştir. Haftalarca namuslu kalmayı da başarmıştır. Ne var ki bu, ona yaşam tarafından tanınan son haklardır. Yaşam, Franz'ın iyi ve namuslu insan olma çabasını fazla edepli bulacak ve ona çelmeyi yeniden takacaktır. Bela, peşini bir an olsun bırakmayacaktır.

Karanlık günlere doğru adım adım ilerlemeye devam ediyordur Franz. Onun bir roman kahramanı gibi güçlü, başarılı ve dayanıklı olmasını sağlayacak her şeye karşı duracak başka insanlar girecektir hayatına. Büyük şehir yaşamı, zaten yeterince zordur ve onu namuslu ve dürüst bir hayat sürmekten alıkoymak için önüne her türlü zorluğu çıkarıyordu. Büyük şehirde yaşam, Franz'ın sandığından daha zordur; kiralar oldukça yüksektir. Kiracıyı Koruma Kanunu ise, bir kâğıt parçasından başka bir şey hiç değildir. İcra memurları ortalarda kol geziyor, insanları kötü yola teşvik edercesine zora sokuyordur. Böylesine maddi zorluklarla baş etmeye çalışan Franz, Lüders ile yaşadığı tatsız olayın ardından bir süredir görüştüğü kız arkadaşını da terk edip Berlin'de izini kaybettirerek kayıplara karışır. Küçük bir apartman dairesine yerleşip günlerini içki içerek ve yaşamdan nefret ederek geçirmeye başlar. Lüders tarafından kandırılmanın verdiği acı, onun insanlara karşı olan güvenini sarsmış, bu güvensizlik onda büyük şehrin keşmekeşinden mümkün olduğunca uzak durmaya çalışarak kendi kabuğuna çekilme ihtiyacı yaratmıştır. Anlatıcının da ifadesiyle "*Namuslu olmak istemişti, fakat namussuzlar, serseriler ve reziller ortalıkta dolaşıyordu. Franz Biberkopf artık bu*

dünyada ne bir şey görmek ne de bir şey duymak istiyor.” (Döblin, 2013, s.146-147)

Bir süre daha zamanını boşa harcayarak geçiren Franz, Berlin'in entrikalarla dolu yaşamına tekrar geri dönmek zorunda kalır. Her ne kadar ilk girişimi başarısızlıkla sonuçlansa da çalışıp para kazanmak, karnını doyurmak zorundadır. Franz, bir gün Reinhold adlı bir adamla tanışır. Reinhold, kadın ticareti yapmaktadır. Franz da para kazanmak için Reinhold ile birlikte aynı işi yapmaya başlar. Ne var ki Reinhold'un ekme parası yediği işten kadınların bir kısmı hiç ama hiç mutlu değildir. Önceleri Reinhold tarafından sevgi ve ilgi gören kadınlar, zamanla ona âşık oluyor, fakat bir süre sonra Reinhold'un evinden başka adamlara satılmak üzere çıkarılıyordur. Sürekli bir adamdan öbürüne satılan kadınlar, günlerini ağlayarak ve isyan ederek geçiriyordur. Franz, kadınların bu mağduriyetini ve memnuniyetsizliklerini gördükçe, *“Bu iş olmayacak, bana göre değil, insanı yıkıyor, yapmayacağım...”* (Döblin, 2013, s.192) diye söylenip durur. Bununla birlikte o, her ne kadar Reinhold ile birlikte yaptığı işten memnun olmasa da para kazanmak uğruna onunla birlikte girdiği bataklıkta boğulmaya devam eder. Kadın ticareti yapmak, hapisneden çıktığında kendi kendine verdiği iyi ve namuslu insan olma sözüyle çelişiyordur. Yine de Franz, bu yolla para kazanmaya devam eder.

Bir gün Reinhold ve birlikte çalıştığı birkaç iş arkadaşı, Franz'dan meyve ticareti yaptıklarını söyleyerek bir depoda bulunan meyve kasalarının taşınmasına yardım etmesini isterler. Bu talebi kabul eden Franz, gerçeği ancak iş işten geçtikten sonra öğrenir. Reinhold ve arkadaşları aslında o gün o depoya hırsızlık yapmak için gitmişlerdir. Franz, gerçeği öğrenip kendisinden istenen gözcülüğü yapmayı reddedince Reinhold tarafından feci şekilde dövülerek bindirildiği arabadan yola fırlatılır ve talihsiz Franz'ın üzerinden araba geçer. Bu yüzden de bir kolunu kaybeder. Franz, insanlar tarafından bir kez daha kandırılmıştır. Bir kez daha başarısızlığı yaşamıştır. Büyük şehirle yaşadığı bir deneyim daha onu örselemiş, onu bir kere daha yerden kaldırıp tekrar acımasızca yerlere çarpmıştır. Kararlıdır. Bundan sonra yaşamına namuslu ve dürüst bir insan olarak devam etmeyecektir. Berlin'in kendisine sunduğu yaşamdan intikam almak için en adice şeyleri yapacak ve kendisine yapılan haksızlıkların hesabını bir bir soracaktır:

Bir ant içmişti Franz Biberkopf, Tegel'den çıktığında ve Berlin'de ilk adımlarını attığında: Namuslu olacağım. Bu andımı yerine getirmesine izin vermemişlerdi. Şimdi soracaktı

onlara, niçin kolunun kopması gerekmişti?... (Döblin, 2013, s.309)

Ne var ki Franz, tüm yaşananlara ve uzuvlarından birini kaybetmesine karşın Reinhold'dan intikam almaya çalışmaz. Öfkesi dinmiş, namuslu ve düzgün bir yaşam sürmekte diretmıştır; fakat bir türlü işler, onun istediği şekilde yürümektedir. Franz'ın, dostlukları yıllar öncesine dayanan Herbert ve Eva adlı iki arkadaşı vardır. Eva Franz'ı, kedisine hem sevgililik, hem dostluk etmesi için henüz yirmi yaşında Sonja adlı bir genç kızla tanıştırır. Genç kız, para karşılığı erkeklerle birlikte olmakta, geçimini bu yolla sağlamaktadır. Franz, şimdi yine kendisiyle çelişiyor, namuslu bir yaşam sürmek isterken, bir yandan da para karşılığı bedenini satan küçük bir kızın kazandığı paradan medet umuyordur. Sonja, Franz'a maddi ve manevi her türlü desteği sağlıyor, Franz da onun yaptığı işi sorgulamak şöyle dursun, ondan sonuna kadar faydalanıyordur. Franz, düzelmek isterken tekrar dibe batıyordu. Bunu ise, yine tıpkı Reinhold ile yaptığı kadın ticaretinde olduğu gibi bilerek ve isteyerek yapıyordu.

Franz ile Sonja'nın düzene oturmuş birliktelikleri, Reinhold'un Franz'dan almak istediği intikam yüzünden bozulur. Reinhold, Franz'ın yoluna giren yaşamını ve bir kızla huzurlu bir şekilde hayatına devam etmesini çekemiyordu. Bu yüzden kızı kandırıp Franz'ın elinden almak niyetindedir. Reinhold, kızı gezme ve Franz hakkında bir şeyler anlatma bahanesiyle ormana götürür. Ormanda onunla birlikte olmak ister. Kız direince de onu öldürür. Franz'ın, hapisneden çıktıktan sonra yaşadığı tüm bu acı olayları artık ne vücudu ne de ruhu kaldıracaktır. Bir akıl hastanesinde uzun süren bir tedaviye alınır. Franz'ın yaşadığı onca olaydan sonra bir kahraman gibi mücadele etmesi artık olanaksızdır: *"Artık dayanamıyor, teslim oluyor, o acıya kurban oluyor. Bırakıyor kendini yanan alevlerin içine, ölsün, yok olsun, kül olsun diye."* (Döblin, 2013, s.455). Franz, başına gelenlerden Berlin'de tanıştığı insanları değil, kendini suçlamaktadır: *"Ne olacaksa olsun, suçlu benim, gitsin şu Franz Bieberkopf, alın götürün beni artık!"* (Döblin, 2013, s.455). Güçlü bir duruş sergileyip hayatına giren kötü insanlarla baş edememesi, bir kahraman gibi dik durarak her zorluğun üstesinden gelememesi ve kendini koruyamamasının sorumlusu, kendisidir. Bu yüzden kendini yatağa atıp ölümü beklemeye başlar. Romanın başında asıl cezasının hapisneden çıktıktan sonra başlayacağı iddiası, doğrulanmıştır. Yaşadıkları ona evrenin bir lütfü değil, cezası olarak dönmüştür. Franz'ın şimdi yapabildiği tek şey, bir kahraman gibi ayağa kalkıp cesurca savaşmak değil, bir korkak gibi ağlamaktır.

Nihayet yatağında beklediği ölüm, Franz'a gelir; fakat onu alıp götürmek için değil, ona son bir şans vermek için karşısına dikilir: "*Fakat o yine de güçlü, yine de iyi biri. Ona yepyeni bir yaşam vereceğim.*" (Döblin, 2013, s.456) Ne var ki ecelinin ikinci bir şans bahsettiği Franz, şimdi öyküsünün kahramanı değil, anti kahramanıdır. Ölüm ona hayatını bağışlamıştır. Ne var ki tek koluyla kalmış olan Franz, yığındır. Bir türlü yaşamını yoluna sokacak gücü ve cesareti kendinde bulamamıştır. Sonunda "*Güçlü ve de namuslu olmanın ne yararı var.*" (Döblin, 2013, s.454) dedirtmiştir yaşadığı hayat ona. Cezasını yeterince çektiğine inanmaktadır şimdi. Bundan sonra yaşama karşı daha dikkatli olması gerekmektedir. Yeterince acı çekmiş, hapisanede çektiği cezanın iki mislini özgülüğünde çekmiştir. Bundan sonra ise üzerine düşen, hayatta kalabilmek için anlatıcının öğütlediğini uygulamak zorundadır: "*Uyanık ol, hep gözlerin açık yaşa, dünyada çok şey oluyor. Yaşam sadece şekerden sanma.*" (Döblin, 2013, s.468).

Franz, Sonja'nın öldürülmesinde suçsuz bulunur. Zavallı Franz'ın acı öyküsü, gazetelere düşer. Herkes haberi acıyan gözlerle okuyarak onun için "*çok üzücü bir alınyazısı...*" (Döblin, 2013, s.464) olduğunu söyler. Franz, tedavisi bittikten ve Sonja'nın cinayetinde suçsuz bulunduktan sonra bir fabrikanın kapıcı yardımcılığını yapmaya başlar. Tıpkı romanın başlarında olduğu gibi romanın sonunda da Berlin'in meşhur Aleksander Meydanı'nda görülür.

Sonuç

Bu çalışmada Alman edebiyatının en önemli yazarlarından Alfred Döblin'in *Berlin Alexander Meydanı* adlı roman karakteri Franz Bieberkopf'un yozlaşmış büyük şehir insanlarıyla yaşadığı deneyimler sonucunda kahraman gibi olmaya çalışırken nasıl da bir anti kahramana dönüştüğü irdelenmiştir. Endüstri Devrimi'yle birlikte ortaya çıkan modern kentleşme; birçok alanda olumlu gelişmelere yön verirken, aynı zamanda birtakım olumsuzlukları da beraberinde getirerek büyük şehirli insanların yozlaşmasına ve yaşam şartlarının zorlaşmasına neden olur. Söz konusu yozlaşma ise romanda, Franz'ın öyküsünün bir anti kahraman olarak kurgulanması üzerinden çarpıcı bir şekilde yansıtılmıştır. Franz, hapisaneden çıktığında her ne kadar güçlü bir duruş sergilemeye çalışsa da romanın başından sonuna kadar yolunu şaşırması ve tam olarak nereye gideceğini kestiremeyen bir karakter olarak belirginleşmiştir. Hapisaneden çıktığında en büyük amacı; yaşamını iyi, ayakları yere basan, güçlü ve namuslu bir insan olarak sürdürmekken büyük şehrin sokaklarında oradan oraya savrulmuş, tökezlemiş ve sonunda namuslu ve

iyi bir insan olmanın kendisine hiçbir yarar sağlamadığını yaşadığı acı yaşantılar sonucu deneyimlemiştir. Franz her ne kadar bir roman kahramanının taşıdığı birtakım erdemli özelliklere sahip olmaya çalışsa da büyük şehrin yozlaşmış insanları, onun bunu gerçekleştirmesine izin vermemiş, kendisi de güçlü bir duruş sergileyemeyerek kendini koruyamamış ve sonunda yılmış ve yorulmuş bir insan olarak yalnız başına Alexander Meydanı'nın ortasında kalakalmıştır. Şüphesiz ki kendisi de en az karşısına çıkan kötü insanlar kadar suç işlemiş, yaşamını dürüstçe sürdürme amacıyla roman boyunca çelişmiştir. Hapishaneden ilk çıktığında yollarda korkak ve çekingen adımlarla ilerlemeye çalışmış, iyi ve namuslu bir şekilde sürdürmek istediği yaşamını aramaya koyulmuştur. Yeni bir yaşama adım atmak için yeterli gücü kendinde gördüğünde sokaklarda tanıştığı kimi insanlardan medet ummuş, onların da yardımıyla parasını kazanarak geçimini sağlayabileceğini düşünmüştür. Ne var ki hem kendi hırslarına, hem de karşısına çıkan insanlara her defasında yenilmiş, ayağa kalkmaya çalıştıkça bir kez daha düşmüş ve sonunda kendini bir akıl hastanesinde ecele karşı direnirken bulmuştur. Ölüm, ona soğuk terler döktürmüş, arkadaşlarıyla birlikte işlediği suçlara kendisinin de bilerek ve isteyerek ortak olduğunu kabul etmiş ve bu yüzden ölümün kendisini alıp götürmesine göz yummuştur. Ölüm ise Franz'ı her ne kadar bir kahraman olarak ilan etmese de, onun bir kahraman gibi davranma çabalarını görmezden gelememiş, ona yaşadığı hayat için bir şans daha vermiştir.

KAYNAKÇA

- Aytaç, G. (2012). *Çağdaş Alman Edebiyatı*. 5. Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Cuddon, J. A. (1992). *Dictionary of Literary Terms & Literary Theory*. 4. Baskı, Londra: Penguin Yayıncılık.
- Döblin, A. (2013). *Berlin Aleksander Meydanı*, Ahmet Arpad (Çev.), 3. Basım, İstanbul: Everest Yayınları.
- Frenzel, E. (2008). *Motive der Weltliteratur. Ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher Längsschnitte*, 6. Baskı, Stuttgart: Kröner Yayınevi.
- Grundmann, H. (2001). *Deutsche Literaturgeschichte für Lehrer*, Stuttgart: Hans-Dieter Heinz ve Akademik Yayınevi.
- Scherpe, K. R. (1988). „Nonstop nach Nowhere City? Wandlung der Symbolisierung, Wahrnehmung und Semiotik der Stadt in der Literatur der Moderne,“ İçinde: Scherpe, Kaus R. (Hrsg): *Die Unwirklichkeit der Städte. Großstadtdarstellung zwischen Moderne und Postmoderne*, Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Yayınevi.
- <https://www.merriam-webster.com/dictionary/hero>, (02.12.2018).
- <https://www.merriam-webster.com/dictionary/antihero>, (02.12.2018).